

CASE STUDY

BRAND MOERDIJK; LEERERVARINGEN VAN DE VEILIGHEIDSREGIO

Nico van Mourik*

■ Op 5 januari 2011, even voor 14.30 uur, wordt de Gemeenschappelijke Meldkamer van de regio Midden- en West-Brabant gealarmeerd. Er is een grote brand bij het bedrijf Chemie Pack, op het industrieterrein Moerdijk. Chemie Pack is een bedrijf voor op- en overslag van chemische middelen. Het gaat om een zogenaamd BRZO-bedrijf (BRZO is een bedrijf op basis van het (landelijke) Besluit Risico's en Zware Ongevallen) Daarvan zijn er in totaal 13 op het industrieterrein Moerdijk, waarvan een aantal chemische bedrijven.

■ De brand begint op het binnenterrein van het bedrijf. Iets wat in het rampbestrijdingsplan niet is opgenomen omdat op het binnenterrein geen chemische materialen mogen zijn opgeslagen, hetgeen op 5 januari 2011 –helaas- wel het geval blijkt te zijn. Het gaat om een fel uitslaande brand die in zeer korte tijd om zich heen slaat en binnen de kortste keren een zeer grote brand is. Een zogenoemde plasbrand; in enkele minuten tijd verbreidt die zich op het binnenterrein en tussen de opstallen, met een oppervlakte ter grootte van een voetbalveld.

Directe opschaling

De officier van dienst van de brandweer, ter plaatse goed bekend, is binnen enkele minuten ter plaatse. In zijn auto, op weg naar de brand, heeft hij al opgeschaald naar GRIP 2 (= Grootschalige Regionale Incidenten Procedure). De brandweer rukt met groot materieel uit, waterschap Brabantse Delta en de aanpalende regio Zuid-Holland-Zuid worden snel door de Meldkamer op de hoogte gebracht. Al snel blijkt dat de eigen milieuopvang voor verontreinigd water van het bedrijf de capaciteit heeft bereikt en dat het openbaar riool wordt verontreinigd, evenals de sloten in de directe omgeving van het bedrijf. Het waterschap Brabantse Delta neemt terstond maatregelen, teneinde een milieuramp te voorkomen. Met houten schotten en zandzakken worden openbare watergangen afgedamd en wordt het openbaar riool afgesloten. Brabantse Delta handelt snel en adequaat. Binnen enkele uren worden de watergangen reeds

leeggepompt en wordt het met chemische stoffen verontreinigde water (apart) opgeslagen. Brabantse Delta geeft ook onmiddellijk opdracht om monsters te nemen, teneinde het gevaar voor gezondheid en milieu zo snel mogelijk te onderkennen en passende maatregelen te (kunnen) nemen. Bij het waterschap staat niet de formele regelgeving of het geld voorop, maar de zorg en maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het milieu. Dit geldt niet alleen de directe, acuut te nemen maatregelen, maar ook de opslag en het verwerken van het verontreinigde water.

Verontreinigd water

Twee dagen na de brand blijkt dat het water sterk verontreinigd is en dat het uitdampen van het water een gevaar kan opleveren voor de volksgezondheid. Dat wil zeggen, het uitdampen van het water geeft een risico tot circa 50 centimeter boven de wateroppervlakte. De burgemeester van Moerdijk kondigt direct een noodbevel uit voor de directe omgeving van het water, bedrijven worden geïnformeerd en natuurlijk wordt de directe omgeving afgezet, waardoor het niet mogelijk is in de directe nabijheid van de watergangen met verontreinigd water te komen.

Het, op basis van betrouwbare meetgegevens, bekend worden van het feit dat het water sterk verontreinigd is door chemische stoffen veroorzaakt maatschappelijke onrust. De communicatie draait op volle toeren, van zowel het waterschap Brabantse Delta als de gemeente

* Nico van Mourik is algemeen directeur van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant.

Moerdijk en de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant.

Brabantse Delta heeft van meet af aan het gevaar onderkend en alle noodzakelijke maatregelen genomen om schade aan het milieu zo veel als mogelijk is te voorkomen. Niettemin blijkt later dat zowel bodem- als grondwater verontreinigd zijn, ondanks alle genomen en uitgevoerde maatregelen. Het saneren van bodem- en grondwater is een must. Totale kostenpost circa € 50 miljoen, inclusief de opslag en het ‘afbreken’ van het verontreinigde (blus)water. De kosten voor Brabantse Delta belopen alleen al een bedrag van ruim € 11,5 miljoen. Een deel van die kosten wordt vergoed door het ministerie van I&M. Niettemin moet het waterschap voor een bedrag van € 1,5 miljoen van haar totale uitgaven doorbelasten aan burgers en bedrijven, via de belastingtarieven, verspreid over een periode van vijf jaren.

Risicoanalyse

De veiligheidsregio en het waterschap Brabantse Delta hebben de eventuele gevaren en risico's tijdig en steeds onderkend. Direct na de brand zijn, in verband met de rookontwikkeling en de verontreiniging van het water, maatregelen genomen gericht op de gezondheid van zowel de medewerkers/hulpverleners als de burgers/bevolking. Alle medewerkers/hulpverleners zijn binnen 3 dagen uitgenodigd voor de onder leiding van de veiligheidsregio georganiseerde voorlichtingsbijeenkomsten. Alle bijna 700 medewerkers/hulpverleners zijn naar deze bijeenkomsten gekomen. Medici en maatschappelijk werk hebben voorlichting gegeven. Alle medewerkers/hulpverleners hebben een vragenformulier ontvangen en ingevuld, ongeacht of men klachten had dan wel had ervaren. De bedrijfsgezondheidszorg van de onderscheiden betrokken (hulpverlenings)organisaties heeft medewerkers/hulpverleners met klachten opgeroepen en onderzocht.

Tot ruim 5 maanden na de brand op 5 januari 2011 zijn medewerkers door de bedrijfsgezondheidsdienst actief gevolgd. Door de GHOR zijn alle huisartsen in Midden- en West-Brabant en Zuid-Holland-Zuid geïnformeerd en op de hoogte gebracht van de uitkomsten van de meetresultaten. Op de websites van de beide GGD-en zijn frequent berichten geplaatst en

was voor de burgers ook een formulier te downloaden, waarin zij eventuele klachten konden melden. De beide GGD-en hebben na verloop van enige tijd alle resultaten in een openbaar rapport bekend gemaakt. De beide veiligheidsregio's hebben extern onderzoek laten doen naar onder andere de wijze waarop de bevolking is geïnformeerd over de ramp en de gevolgen daarvan. Ook is daarbij expliciet aandacht gegeven aan de aspecten communicatie en gezondheidszorg.

Leerervaringen naar aanleiding van de zeer grote brand

De zeer grote brand op 5 januari 2011 heeft een aantal leerervaringen opgeleverd. De belangrijkste daarvan zijn:

1 METEN IS WETEN.

Het van meet af aan meten van de verontreiniging bij een (zeer) grote brand met chemische stoffen doet er toe, is onontkoombaar. Het publiekelijk duiden van de technische meetgegevens vereist continue aandacht. Het openhartig communiceren er over eveneens. Open(baar)heid voorkomt maatschappelijke onrust en voorkomt (onnodige) onzekerheid onder burgers, of neemt deze weg. Naar aanleiding van de zeer grote brand zijn in zowel Moerdijk als in een aantal gemeenten in de regio Zuid-Holland-Zuid daags daarna grote, openbare voorlichtings- en informatiebijeenkomsten gehouden. Ook via de website van de veiligheidsregio's, gemeenten en GGD-en is frequent informatie verstrekt.

2 VOLKSGEZONDHEID IS VAN NIET TE ONDERSCHATTEN BELANG.

Hoe goed en duidelijk 'de overheid' ook informeert en een handelingsperspectief biedt, ongerustheid is niet te voorkomen. Betrouwbare overheidsinformatie is van essentieel belang. Die informatie moet –voor de organisaties misschien wel tot vervelens toe worden herhaald. De invloed van social media en van deskundigen is niet gering. Beide dragen in belangrijke mate bij aan publieke beeldvorming. Lang niet altijd in de gewenste richting of op het juiste niveau. Overheidsinformatie kan niet helder genoeg zijn. Heldere boodschappen zijn vereist, gesteld in eenvoudige, begrijpelijke woorden. Burgers kopen

niets voor ingewikkeldheid of voor vaktermen. De inhoud van de communicatie over aspecten van volksgezondheid moet in ‘Jip en Janneke taal’.

3 SAMENWERKING.

De samenwerking tussen veiligheidsregio's en waterschappen luistert nauw. Niet alleen bij incidenten of rampen/crises, maar ook in tijden dat er geen ramp of crisis is. In de zogenoemde ‘koude’ situatie is het aan veiligheidsregio en waterschap om heldere afspraken te maken over de onderlinge samenwerking, het regionale risicoprofiel gezamenlijk uit te werken en ook gezamenlijk te oefenen. Het waterschap is een onmisbare schakel bij het voorkomen dan wel bestrijden van rampen en crises. Niet alleen in de fase van planvorming of op bestuurlijk niveau, maar zeker ook in operationele termen. De samenwerking tussen veiligheidsregio en waterschap getuigde van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Niet alleen ten tijde van de ramp, maar ook in de periode daarna. Zij zijn samen opgetrokken richting rijksoverheid en provinciaal bestuur.

Ten besluit

Een ramp als op 5 januari 2011 op het industrieterrein van Moerdijk heeft ook een andere ervaring opgeleverd. Dat betreft de afwikkeling van kosten. Ten tijde van de ramp worden alle noodzakelijke maatregelen genomen. Juridische en/of financiële aspecten zijn op dat moment dan ondergeschikt aan de noodzaak en ook urgentie om handelend op te treden. Dat is goed. Echter, na ‘afloop’ blijven degenen die hun verantwoordelijkheid hebben genomen veelal ‘zitten’ met de financiële gevolgen. In de situatie van Moerdijk aanzienlijke financiële gevolgen. Zo ook het waterschap Brabantse Delta.

Heel veel moeite is ondernomen om de kosten op derden te verhalen; het betreffende bedrijf is intussen failliet verklaard en daar viel weinig te halen. Een beroep van het waterschap op andere overheden verliep moeizaam en heeft (slechts) ten dele succes gehad. Uiteindelijk zijn het (dan de) burgers en bedrijven die –via de tarieven en/of belastingen– de rekening moeten betalen. Daarin schuilt een onredelijkheid.

Het zou aanbeveling verdienen als de gezamenlijke

overheden (weer) een noodfonds zouden instellen voor rampen en/of crises omdat het onredelijk is dat de uiteindelijk (langs juridische weg) niet op de veroorzaker of vervuiler van de ramp te verhalen kosten worden neergelegd bij burgers. ■

SUMMARY

A number of lessons have been learned from a large fire in a chemical packaging company in the Port of Moerdijk, where large amounts of heavily contaminated extinguishing water flushed into the local water courses. The most important ones are:

- 1 It is of utmost importance to measure the pollution from the beginning and to communicate the results openly to the community.
- 2 It is crucial that the authorities present reliable information in words that are clear and easy to understand by a wide audience.
- 3 Close collaboration is needed between emergency services and water boards to avoid and fight disasters and crises, in the preparation, response and recovery phase.